

Աղէտքներն: Ա՛յ սեղանագէրն կը ծաղրէ
Պատեող ծովուն պետութիւններն անմատոյց,
Եւ նորանոր փփրու, նոր ատղերու
Կ'ուսուցանէ թըշուառութիւն և արցունք:
Քնէ՛ արդ, ո՛վ հայր բարեպաշտից, քնէ՛ արդար
Եւ քաջագոր, ու սերունդիդ բողբոջներն
Սպանկան կը խոկայ կուրծքու: Պիտի
Ըսեմ' թ' ինչպէս նըստած՝ լըռիկ ու անըջան՝
Խաղաղ վրանիդ շուքիկը կէս օրուան դէմ,
Հօտիդ սնուցի՛ր ու հանգըրուան՝ անուշակ
Ափերուն քով, քեզ երջանիկ գործեցին
Կըպտեալ դէմքն եթերային՝ երկնային
Ճամբորդներու: և ինչպէս, ո՛վ իմաստուն
Ռեբեկայի որդի,՝ ինչուան դէմ՝ Ըջեց՝
Ջըրօրին քովը գեղկական, ու զուարթ
Ջրօսանքներով, հովիւներով աւալըցուն
Քաղցրիկ հովտին մէջ՝ Արամեան՝ խոցեց սէր՝
Ձըքնաղազեղ լաքանուհւոյն: անշարժ սէր՝
Որ զինքն երկար աքսորներու և երկակ
Տաղանպներու և տաւայտանքի միտեցուց,
Եւ ստըրիօրէն ծառայութեան զարդ բեռան
Գծաբակած՝ լըծեց հողին քաջարի:
Եղաւ ստուգիւ, եղաւ (և սին պատրանքով
Ու ստուերով շնն արանքը երգն աւանան
Եւ համբաւին զըրօյցն սմբո՛ւր ծարաւ)
Եղաւ բարձ՝ ատեն մը մեր արինայն,
Եւ հանելի, սերուն՝ թըշուառ այս երկիրն,

Ու վաղանցիկ մեր դարն՝ ոսկի սահնաւ:
Ու թէ կուսկը ջիւղ կաթի կ'ոռոզէր
Մայրենական ժայռերու կողմ, և ոչ ալ
Կը մակաղէր խառն վազրին հետ ոչխարն,
Եւ կամ հովիւը խաղալով կը տանէր
Գայլերն աղբւր: բայց անէտ իր հակտի գրին
Եւ վըշտերուն կ'ապրէր սերունդը մարդուն
Ջըրծ հողերէ, շնորհիւ անուշ պատրանքին՝
Ձըգուած զանխուլ օրէնքներուն վրայ բնութեան
Եւ երկնքին, շնորհիւ դառող զրօյցներու
Եւ նախնի նուրբ քողին: և մեր յուսով գոհ
Նշաւան հանգարտ նաւահանգիստը հասաւ:
Գալիֆօնեան լայն անտառաց մէջ այսպէս
Կը ծերի ցեղ մ'երջանիկ, հոգը տըզօղն
Չի կըրծեր կուրծքն անոր, ժուլի՛ր երբ ու մից
Չի մաշնցներ մարմինն անոր, կերակուր
Կը հոյթայթէ անտառը, փապը ժայռին՝
Բնակարան, ջուր՝ ջրարբի հովիւը: ասկարծ
Անակընկալ կը հասնի սեւ մահուան օրն:
Եղեալն իր յանգընութեան դէմ մեր՝ ո՛վ
Ըզգօն բնութեան պետութիւններ անպաշտպան:
Մոլոցքը մեր անպարտելի կը բանայ
Ափերն, այլերն, ու հանգարտիկ անտառներն:
Կըրծուած մարդոց կ'ուսուցանէ տաղանպներ
Նոր, անծանօթ իղձեր, ու մերձ՝ փախուստայ
Եղանակութիւնը կը վանէ ծալքն երկրի:
Հ. Ա. ՂԱԳԻՅԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿԵԱՅ ՀԱՅՈՑ ՏԻՐԱՄՈՐ ԹԱԼԿԱՑՄԱՆԸ ՆՈՒՐԻՐԵԱՆ

ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՄԱՅՐ ԶԱԽԱԳԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ Ի ՍՈՒՐԻ ԵՐՈՒՍԱԿԷՄ

Թամին 1895, երբ տողերուս գրողը
բաղդ կ'ունենար՝ հանգուցեալ Վ. Հ. Մա-
նուէլ Վ. Գալունայ ընկերակցութեամբ՝
սուրբ երկրի տնօրինական տեղերուն այ-
ցելել, սիրալիւր հիւրընկալութիւն կը զըտ-
նէր կաթող. Առաջնորդ Յովնակիմ Մ. Վ.
Թովմայեանէն իր իսկ ձեռքով յօրինած
նորակաւոյց Առաջնորդարանին մէջ. հիւր-
ընկալութիւն մը՝ որ որչափ պարզ էր և
համեստ, այնչափ եւս խոր տպաւորութիւն
և քաղցր յիշատակներ թողուց հեռաւոր
հիւրերուս վրայ: Ուխտաւորաց նուէրներով
ու նկարուք զարդարուած քառակուսի մա-
տուռ մը կար այն ժամանակ, որ առժա-
մանակեայ կերպով աստուածային պաշտա-

մունքը կատարելու համար յարգարուած
էր. իսկ բուն սրբատեղւոյն վրայ հիմնաւ-
կուած տաճարին որմերը — հազիւ թէ մէկ
մէտր հիմէն վեր բարձրացած՝ կը մնային
կիսականջուն — չըսեմ թէ բոլորովին եւ-
րեւէ ձգուած — և կը սպասէին կարծես
թէ՛ իրենց խնամուտ և փութաջան հիմնաւ-
կողին հետ՝ բարեբարաց օգնութեանն եւ՝
ի կատար համեմու համար: Յատակէն
աստիճանաւոր անցքով մը եկեղեցւոյն հետ
հաղորդուող ստորերկրեայ մատուռին, որ
Տիրամօր Թալկացման հինաւուրց՝ բայց
նորագիւտ տեղին կը ներկայացնէ, արտա-
շարժ և ուշագրաւ յիշատակներով, այն
ժամանակէն ի վեր միակն էր՝ որ կու գար

կենդանացնելու յիշեալ տաճարի առժամաւ պէս լլուսած որմերու ամայութիւնն և տրիս-րութիւնը : Աի մոռնամ ըսել՝ թէ եղան մեզ ուղեկցող ուխտաւոր եկեղեցականնե-րէն ոմանք, որոնք մեր տուած տեղեկու-թիւններէն և յորդորներէն շարժեալ փու-թացին այդ նուիրական նկուղին մէջ կա-տարելու իրենց պատարագն և Զերմեռան-դութիւնը :

Իրաւ է որ այս և ուրիշ բարեպաշտ ուխտաւորաց այցելութիւններն՝ եռանդուն առաջնորդին հետ՝ մեզ եւս մեծ ուրախու-թիւն կը պատճառէին և ապագային հա-մար ալ գեղեցիկ յոյսեր կը ներշնչէին , բայց ես ի նկատի առած մէկ կողմէն ձեռ-նարկած գործի և անոր հարկաւոր ծա-խուց մեծութիւնն, և միւս կողմէն ալ նիւ-թական միջոցաց պակասութիւնը, ոչ միայն չէի կրնար համոզուիլ՝ որ օր մը այդ տա-ճարի շինութիւնը յաջողութեամբ պիտի աւարտէր, այլ նոյն իսկ բազմիցս անոր կի-սականգուն որմերու դիմացէն անցուղարժ ըրած պահուն՝ գրեթէ միշտ այս տխուր նախազգացումը կ'ունենայի . ո՞ գիտէ թէ ասոնք եւս օր մը հողին պիտի չհաւասա-րին՝ թաղելով իրենց ներքեւ այնքան դրամ, քիւրտն և վաստակ և ամէն ակնկալութիւն : Եւ ես չէի կարող այլազգ խորհել , հիմն ունենալով ինձ մանաւանդ յիշեալ Առաջ-նորդին ցաւած սրտով և վերապահութեամբ ինձ հաղորդած մի քանի տխուր եղելու-թիւնները :

Սակայն որչափ մեծ եղաւ զարմանքիս հետ՝ նաեւ յանակնկալս զգացած իմ ու-րախութիւնը ներկայ տարւոյս, երբ տեսայ Պր. Յ. Խաչատուրեանի լուսանկ. գործա-րանէն այնքան շքեղ կերպով հանուած Ալբրմը, զոր Յովակիմ Ծ. Վ. Թովմայեանն հաճած էր Գահիրէէն յղել նուէր Մխիթ. Մայրավանացս, և որ կը ներկայացնէր մեզ Տէրաժօր թալկացմանը ձօնուած նորակա-

ռոյց տաճարը՝ բոլոր իր փուլերովը կա-տարեալ : Աջքերուս չէի կրնար հաւատալ՝ մտքով բեւեռուած ըլլալով դեռ 1895ի կացութեան վրայ. բայց երբ նկատեցի յի-շեալ գործունեայ վարդապետը տաճարիս ներքնայատակում տարածուած լաստերուն վրայ բազմած, որ ձեղունէն կախուած ա-ռասանը բռնած կը կենար՝ ճիշտ մի և նոյն առոյգ , կորովի և արտայայտիչ դիրքին մէջ, զոր տեսած էի յիշեալ թուականին, մանաւանդ երբ նկատեցի քիչ հեռուն — գործաւորաց և իր մէջ տեղ — կանգնած և ուռնացեալ թոռնիկն եւս, զոր 4-5 տա-րեկան հասակին մէջ տեսած էի , և որ այժմ իրը մասնակցող այդ նուիրական տաճարի շինութեան սանդուխը բռնած կը նկարուէր զուարթագին, ալ համոզուեցայ որ տեսածս իրականութիւն է , այսինքն յունական խաչածեւ խարսխաց վրայ կանգ-նած հայկական¹ տաճարն , որ իր հոյա-կապ զմէթովը բարձր ի զլուս կանգնած կը փայլի ոչ միայն իր սրտագրաւ առան-ձնութեանը, այլ և ուրոյն սուրբ քաղաքի համապատկերին մէջ, կարծես թէ դարեւ ամբողջ նոյն քաղաքին և տնօրինական տեղեաց հետ յաւերժանալու անխախտելի յուսով : Եւ ո՞վ է՝ որ այդ նիւթապէս ան-կարելին՝ կարելի ըրաւ և ի պարծանս կա-թողիկեայ հայոց այդ յաւէժ յիշատակաց արժանի կոթողը կանգնեց, առանց անտես առնելու բարեգործ սատարողաց արդիւն-քը, իրաւամբ կրնանք ըսել — և պէտք է ըսել ի սէր ճշմարտութեան — թէ Յովա-կիմ վարդապետի աննկուն կամքն և յա-րատեւ և իմաստուն գործունէութիւնը՝ հան-դէպ ամէն կերպ զփուրութեանց և ար-գելներու : Այո՛ , իր և Աստուծոյ գործին անձնանուէր Առաջօրոյս՝ այսու ակնբերեց յոյց տուաւ, թէ ստուգիւ կամեղը՝ կարճնայ է :

Մեր անկեղծ ու խորին խնդակցութիւն-ները կը կրկնենք նաեւ այսօր հրապարա-

1. Արդարեւ հայկական է այն ոչ միայն անոր համար՝ որ սեպհականութիւն է հայ-կաթողիկեայ Հատարակու-թեան , այլ նոյն իսկ իր ճարտարապետական ձեւով յար-

և նման հայկական հինաւորց եկեղեցիներուն . վերին զմէթը միայն բացառութիւն կը կազմէ, որը հրանի թէ կաթողիկէի ձեւով աւարտած ըլլար :

կաւ, զոր ինչ զգացինք և արտայտեցինք առանձինն նամակաւ, որուն նա ինքն զգածուած կերպով պատասխանած ժամանակ, հաճեցաւ յղել ինձ բաց ի ընդհանուր յատակագիծէն՝ նաեւ համառօտիւ պատմական տեղեկութիւններ նորաշէն տաճարի նախկին վիճակի և շինութեան մասին: Կըցաւինք՝ որ «Բազմավէպ»-ի միջոցի անձկութեան պատճառաւ դժուար եղաւ հոն զետեղել յուղարկուած յատակագիծը, թողլով զայն յարմարագոյն պատեհի: Այժմ

Զմամուռ վանքը վերագառնալուն՝ տեղը պարապ մնաց: 1872ին սկիզբները անարժանաբար քահանայ ձեռնադրուելովս, բնիկ Երուսաղէմացի ըլլալուս համար՝ մեծաւորները պատշաճ դատեցին զիս Երուսաղէմ ճամբել նոյն տարւոյն Մարտին վերջերը. նախորդին նման՝ լատին Պատրիարքարանին մէջ ընդունուեցայ: Եւ այնտեղ 17 տարի կենալէն վերջ, ազգային Առաջնորդարանին շէնքը աւարտելուս պէս, անտեղ փոխադրուեցայ:

Պատկեր ՄԱՅՐ ՑԱԽԱԳԻՆ ԵԿԵԼԵՍՅՈՒՄ:

կը հրատարակենք Թաթկացման տաճարի արտաքին տեսիլը միայն, իւր իսկ տուած տեղեկութիւններովը, որոնք են հետեւեալքն.

« 1856ին Կ. Պօլսեցի Մըսըրեան Անտոն Պէյին 1,600 օսմ. ոսկւոյ առատաձեռն նուէրովը՝ սրբավայրս գնուեցաւ, քանիւք Զմամուռն Միաբանութենէ Դաւթեան Սերովբէ վ.ին, որ 1854ին Գրիգոր Ը. կաթողիկոսին հրամանաւ Երուսաղէմ գալով՝ լատին Պատրիարքը՝ իւր Պատրիարքարանին մէջ իրիւս իր քահանաներէն մէկը զինքը ընդունեցաւ. սոյն վ.ը 1865ին

Սոյն նուիրատեղիս Ճանապարհ խաչին վրայ գտնուելով, մէջը կը գտնուի երկու կայանք (stazione), այսինքն, Երրորդը՝ ուր Քրիստոս Տէրն մեր առջի հեղխաչին տակը ընկաւ. Զորրորդը՝ ուր խաչարարձ Փրկիչն կսկծագին Մօրը հանդիպեցաւ:

1876ին 9 1/2 մեթր երկայնութեամբ, 3 լայնութեամբ և 5 բարձրութեամբ՝ երեք փողոցիկ գմբէթներով փոքր մատուռ մը շինեցի:

Զորրորդին վերայ՝ դշխոյն Հեղինէ՝ մայր

մեծին Կոստանդինոսի՝ հոյակապ եկեղեցի մը շինած էր, զոր լատինք Spasmo կը կոչեն . սոյն եկեղեցին, ժամանակաց արկածից հետեւանօք, հիմնայատակ եղած էր, մահմետականաց կողմանէ : Եւ վրան ախոռներ շինած էին. բայց, շատ մը լատին պատմագրաց գրութեանցը և տեղացի քրիստոնէից ականդութեանցը համաձայն, սոյն ախոռներու մէջ Երուսաղէմայ կառավարչին կողմանէ դրուած ձիերը՝ աստուածային հրաշիւք հետզհետէ սատկեցնուն պատճառաւ՝ ախոռները երեսի վերայ թողուլ ստիպուած էին : Յետոյ՝ երբ Սուլթան Սէլիմը յամին 1517ին Երուսաղէմին վերայ տիրեց, նոյն տեղոյն վերայ արանց և կանանց երկու փառաւոր բաղնիքներ շինեց, և անոր համար տակաւին մինչեւ այսօր տեղս Համամ ըլ Սուլթան կը կոչուի : Սակայն և այնպէս, Սատուծոյ հրաշքով՝ թէ՛ պատմագրաց և թէ՛ տեղացի տաճիկ և քրիստոնեայ բնակչաց ըսածներուն համեմատ՝ ալեւոր ծերերու, և ճերմակ շղարշով հագուած կնիկներու ուրուականներուն երեւնալովը՝ լուացողները ահաբեկած՝ բաղնիքներէն դուրս կը փախչէին. այնպէս որ՝ տակաւ առ տակաւ լուացողներուն թիւը նուազելով, սոյն բաղնիքները եւս լցուեցան. և կամաց կամաց աւերակ դարձան, մինչեւ տէրութիւնը ծախել ստիպուեցաւ : Աս պատմութիւնները եւ ինքնին լսած եմ հանգուցեալ հօրմէս. և շատ մը տաճիկ և քրիստոնեայ ծերերէն և պառաւնքերէն. որպէս թէ իրենց ալ լուացուած ժամանակնին՝ տեսած ըլլան ան ուրուականները : Եւ ասոր համար գրեթէ ամէնքն ալ կը խօսէին թէ սուրբ Աստուածածին չուզեր որ իր տեղը պղծուի, այլ վրան նորէն եկեղեցի շինուի : Ես սկիզբները աս խօսքերուն հաւատք չէի ընծայեր. բայց յետոյ ընծայել սկսայ՝ երբ եկեղեցեան շինութեան ժամանակ՝ հանդիպած հազար ու մէկ անդութիւն խոշնդոտներուն՝ անակնունելի յաջողութեամբ հետզհետէ փաբատիւր կը տեսնէի :

Աս հաւատքս աւելի կը հաստատուէր, երբ ալ լսեցի տեղոյս ցաւազին Տիրամօր

հրաշագործութեամբը ի Գաղղիա երկու անբուժելի հիւանդութեանց անմիջական բժշկութիւնը. որոնց համար 5,500 ֆրանք ընդունեցայ նուէր : Այսքան բաւական համարելով, զամ հիմայ եկեղեցւոյն շինութեանը վերայ :

1880ին Գաղղիոյ և ուրիշ կողմանց բարեարներէն նուէրներ զալ որ սկսան, ձեռք զարկի Spasmoյի եկեղեցւոյն իրը 20 մեթրի բարձրութեամբ լեռնացեալ դէզադէզ հողերը և բաղնիքները պեղել՝ քակել՝ և քաղցն դուրս թափել տալ, արդի ճամբայէն 7 մեթր խորութեամբ իջնալէն յետոյ . երբ գտայ եկեղեցւոյն մուգայիք յատակէն անաւեր ֆիսցած մէկ մասը, և անոր մէջ շինուած գոյնզգոյն հողաթափները, և անոնց կից՝ լատիներէն և յունարէն քարէ արձանագրաց երկու կտորներ, սրտոյս ուրախութենէն երկու տալուան քաշած քրտնայորդ աշխատանքս և գրեթէ 10,000 ֆրանքաց ծախքը բոլորովին մոռայ : Աս գոյնզգոյն մուգայիք յատակին և հողաթափներուն լուրը բոլոր քաղցին մէջ տարածուելով, ամէն ազգի եկեղեցականք և աշխարհականք տեսնելու կու գային : Յունարեանի արձանագրութեան կտորը և ոչ մէկը կը ցաւ մեկնել. իսկ լատիներէնին վերայ գրուած Sma վանկը միայն՝ բացայայտ ըլլալով, ամէն ալ մեկնեցին թէ Spasmoյին վերջին վանկը պիտի որ ըլլայ, և ան հողաթափները շինուած են՝ Ամենասուրբ Կուսին կեցած տեղը նշանակելու համար, երբ խաչարար՝ որդւոյն հանդիպեցաւ : Ասոր համար Ֆրանչիսկեանք Առաջնորդ ուխտաւորաց (Guida) զրքերուն մէջ, յիշեալ յատակին գտնուելուն պատմութիւնը տպագրելով՝ հաստատեցին թէ ան երկու հողաթափները ցաւազին Կուսին կեցած տեղը նշանակելու համար քանդակուած են :

1884ին յատակին չորս կողմի հիմերը, որոնց խորութիւնը 16 մեթրի կը հասնէր, արդէն փորած և պատրաստած ըլլալովս ահագին քարերով և կրային տղմով լցնելէն յետոյ՝ ձեռք զարկի սոյն յատակին վերայ քարաշէն գետնափոր մը շինել, շատ

հաստ պատերով, և միջի քառակուսի երկու շատ հաստ ոտքերով (առանց պատերը համեմելու) 15 մեթր երկայնութեամբ, 13 լայնութեամբ, և 5 բարձրութեամբ։ Եւ մէջը տախտակէ 3 խորան կանգնեցի, որոնց ձախակողմեանը երկու հողաթափնեւրուն վերայ եկաւ։ Աս խորանին վերայ դիւ Բարիզէն եկած Ամենասուրբ Կուսին խաչարարձ որդւոյն հանդիպած արձանը, որուն նման այնպիսի սրտաշարժ արձան մը Եւրոպայէմ տակալիմ եկած չէ։ Գետն-նափորին կից՝ շինեցի եւս ընդարձակ ջրամբար մը, 13 ¹/₂ մեթր երկայնութեամբ, 9 ¹/₂ լայնութեամբ և 6 խորութեամբ։ և ասոր մէջ ալ կան երկու հաստ ոտքեր։ Ոոյն գործերուս վերայ 40,000 Ֆրանգէն աւելի ծախս ըրի։

1885ին սկսայ շինել, 18 սենեկէ բաղկացեալ, 3 զտիկոնէ Առաջնորդարանը, որուն վերայ 32,000 Ֆրանգի չափ ծախուեցաւ։ Ասոր հիմերուն խորութիւնը մինչեւ 10 մեթրի կը հասնի։

Առ ժամս ազգային ուխտաւորները սոյն Առաջնորդարանին մէջ կը բնակեցնեմ, մինչեւ որ եկեղեցւոյս ետեւի երկրին մէջ հիւրանոցը շինուի։ Առաջնորդարանին դիմացն ալ 6 սենեակ ալ շինած եմ, որոնց վերայ միայն 5,000 Ֆրանգի չափ գացած է, որովհետեւ հին պատեր կային։

Անկէ յետոյ՝ Եւրոպայէն կաթիլ կաթիլ եկած նուէրները՝ իրարու վերայ բարդելով, երբ 7—8 հազար Ֆրանգի կը հասնէին, Գետնափորին և Ջրամբարին վերայ (առանց պատերը հաշուելու) 25 ¹/₂ մեթր երկայնութեամբ, 15 ¹/₂ լայնութեամբ և 12 ¹/₂ բարձրութեամբ, առանց հաշուելու գմբեթին բարձրութիւնը որ 10 մեթրի կը հասնի, քարաշէն եկեղեցւոյն՝ Աւանդատան և Ջանգալատան շինութեան գործը առաջ տանելու կ'աշխատէի։ Ու երբ ստակը կը հատնէր շատ անգամ բռնած գործը լիցնելու և կապուելու համար՝ 5—6 հազար Ֆրանգի փողս առած՝ վերայ կը դնէի, և անկէ յետոյ գործը կը դադրեցնէի։ Այսպէս ընթանալով՝ հազիւ կըցայ անցեալ տարի եկեղեցւոյն բոլոր արտաքին շէնքերը լիցնել։

Ներքին գործերէն լիցցուցի միայն առաստաղներուն ծեփը, և անոր երկնագոյն իւղաներկը, ոսկէզօծ աստեղներով, հրեշտակներով, Աւետարանչաց իւղաներկ կը տաւէ չորս պատկերներով և այլ և այլ զարդերով, Ներքին մնացած գործերը՝ անկէ յետոյ դադրեցուցի, մինչեւ որ ողորմածն Տէր ուրիշ ողորմութեան դունը բանայ։ Աս գործերուս վերայ 82,000 Ֆրանգի մօտ գնաց, որոնցմէ առ ժամս միայն 5,000 Ֆրանգի չափ տալիք ունիմ։ Թէեւ առ ժամս և ոչ մէկ տեղէ մը նպաստ մ'ընդունելու յոյս չմնաց ինծի, բայց քանի որ Աստուածային անհուն ողորմութիւնն՝ իւր կարողութիւնը յայտնելու համար՝ ինծի պէս ողորմելի քահանայի մը ձեռքը այսպիսի փառաւոր գործ մը յառաջ տարաւ, կատարեալ հաւատք ունիմ որ վերջապէս ի մօտոյ և կամ քիչ մը անագան ի կատարն կը հասցնէ »։

Այս տողերս կարգացող ազգասէր և բարեգործ հաւատացեալները, լիայոյս ենք, թէ չպիտի զլանան հանգանակել իրենց լուման առ ոտս Տիրամօր՝ նուիրական տաճարիս շինութեան մնացած պարտքը զոցելու և ներքինը յարգարկելու պէտք եղած անհրաժեշտ ծախքերը հայթհայթելու համար, որով պսակած պիտի ըլլան անխռն զաստակաւորին երկարատեւ աշխատանքն և միանգամայն մասնակցած ազգային սուրբ գործին։ Իսկ նուիրական եկեղեցին և Առաջնորդարանը իր փայլին և անեղծութեանը մէջ պահելու և միանգամայն իր նպատակին ծառայեցնելու համար, անհրաժեշտ հարկաւոր է, որ այն տեղ կամ մի քանի ըյոյրեր հաստատուին և կամ փոքրիկ կղերիկոսարան մը, առանց որոյ բազում ծախիւք և աշխատանքով կառուցուած Սրբավայրս՝ կամ յընթացս ժամանակաց պիտի աւերուի և անշքանայ, և կամ պարտուց տակը ճնշուած և լքուած՝ վերջապէս վաճառուի և օտարանայ։ Լսածէս, ոչ միայն գնելու գաղափարն, այլ և առաջարկն իսկ ըրած են Եւրոպացիք այն օրէն ի վեր երբ յայտնուեցաւ Սրբավայրս, գիտնալով թէ ինչպիսի յարգ և փայլ պիտի

ունենար այն՝ մերձաւոր ապագայում: Բա-
նիրուն Առաջնորդն իսկ տեղեակ ըլլալով
անոր ապագայ պայծառութեանն ու մեծ
կարեւորութեանը՝ ոչ միայն բոլորովին դժ-
է անոր օտարացումանն, այլ և խոր կեր-
պով համոզուած է՝ թէ վերը նշանակուած
միջոցներով միայն պիտի կարենայ մնալ
յոտին իր ազգային սեպհականութիւն մը,
և պատուաբեր և օգտակար լինել ազգիս:
Եթէ դիւրին բան չէ Երուսաղէմի մէջ այս-
պիսի տեղ մ'ունենալ, ուր ամէն ազգ ա-
մէն ճիշդ կը թափէ տեղ մը կամ սրբավայր
մ'ունենալ, մեծագումար դրամով, հետեւա-
բար շատ և շատ ցաւալի պիտի ըլլայ մեզ
անոր կորուստը: Հայ կաթողիկեայ ազգային
վարիչներուն և մանաւանդ անոնց ծայրա-
գոյն գլխոյն՝ Հոգեւոր Տիրոջ՝ կը մնայ ու-
րեմն այս ոչնչու լըջօրէն ի նկատի առնուլ,
և պարտ ու պատշաճը ժամանակին տնօ-
րինել, ըստ ամենայնի սատար լինելով
լուսամիտ Առաջնորդին, որ ոչ միայն կըր-
ցածէն աւելի գործեց, այլ և պատրաստ է
և ուժեղ աւելի եւս գործելու, եթէ բարձրա-
գունից կողմէն աջակցութիւն գտնէ: Կը
յուսանք թէ յոյսերնիս պարապ չպիտի
եղնէ:

Հ. ԲԱՐՍԵՂ Վ. ՍԱՐԻՍԵԱՆ

ԼԵՌԱՐՏԻ

ԱՆ ՀՈՒՆ Ը

Եղաւ ինձ միշտ սիրելի բլուրս ամայի,
Եւ ցանկապառը՝ որ այնքան կողոնքէ
Ալքն հեռաւոր հորիզոնէն կը կտրէ:
Բայց նշտելով երբ կը նայիմ, մշտեմ մէջ
կը նշգրեմ՝ անկէ անդին՝ միջոցներ
Անծայրածիր և լուսութիւններ գերբնական,
Ու ամենախոր անդորրութիւն, որուն մէջ
Թիչ կը մընայ որ չըստկայ սիրան: Ու երբ
Այս տունկերուն մէջ կը լսեմ մոռունի հովին,
կը բաղդատեմ՝ ես այն անհուն լըռութիւն
Այս ձայնի նկատ. ու կը յիշեմ յաւէմն ես,
Մեռած դարերն, ու կենդանին և ներկան,
Ու ձայնն իր: Այսպէս անհունի միջեւ այս
կը խեղճուի մշտածութիւնս խորասույզ.
Ու նաւերկի քաղցր է ինձ այս ծովուն մէջ:
Թրգմ. Հ. Ա. ՂԱԽԻՅԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԵՊ

ՏԻՖԵՐԻՍԻ ՆԱԽԱՎԱՐՆ

(Շար. տե'ս էջ 461)

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Հ Ո Ղ Վ Ս

Եթէ մէկը Հռովմը տեսնէր Գոմեոսիանոսի,
Ներուասի և Տրայիանոսի ժամանակ, ապշած
պիտի մնար հոն տիրող յարատեւ աղմուկին վը-
րայ: Ապրանքներով բեռնաւորուած կառքեր կ'եր-
թային ու կու գային ճամբաներուն մէջ, որոնք
խոնուած էին յունական, ասիական և արփո-
կական տարազներ հագած մարդիկներով: Շրջուն
վաճառողներն բարձրաձայն կը պողային, մաս-
նաւորապէս ապխտեղէն ծախողներն ու գերեզվա-
ճառներն, որոնք խանութներուն առջեւ ցոյցի
կը դնէին իրենց մարդկային վաճառքը և բար-
ձրաձայն կը գովաբանէին անոնց յարգը: Գերի-
ներով շրջապատուած նշանաւոր պատրիկներ՝ մե-
հաններէն կ'էլէէին ու անկէ ուղղակի կ'երթա-
յին թատրոնները, որոնք իբր ժողովարաններ
էին անառակ մարդիկներուն, այնպէս որ մարդ
մը կրնար իր կինը արձրել՝ եթէ ատանց իր հա-
ւանութեան հոն գնացած ըլլար: Միջոցներն և
աճապարներն կը ներկայաննէին իրենց խաղե-
րը ճամբաներուն երկայնութեամբ. հովանաւոր-
ներն փսփաւով ու ծիծաղելով կը վազէին ող-
ջունելու համար իրենց պաշտպանը. դատարկա-
պորտներն կ'երթային կամարակապ սրահները՝
լսելու համար օրուան նոր լուրերը. պատրիկու-
հիներն կառքերու վրայ նստած՝ ցոյց կու տային
իրենց չքեղ զգեստները. վերջապէս մարդիկներու
դասակարգի շարունակ փոփոխութիւն մ'էր, շա-
րունակ աղաղակ մը ապշեցնելու չափ. — Իսկ եթէ
մէկը տեսնէր Հռովմը կոստանդնուսի ժամա-
նակ, բոլորովին տարբեր պիտի երեւնար ի-
րեն. զոցուած էին հեթանոսական մեհանները՝
որոնց մէջ առաջ կը կատարուէին սոսկալի խոր-
հուղները, ամբոխն կ'ազօթէր քրիստոնէական
եկեղեցիներուն մէջ՝ որոնք բաց էին ամենուն,
և խաչի կը բարձրանար կոթողներուն ծայրը.
հրապարակախօսներն այլ եւս չէին արտասաներ
ճամբաներուն վրայ տարփական բանաստեղծնե-
րու ոտանաւորները, և ոչ միմոսներն հրապա-
րակաւ կը ներկայացնէին ամօթխածութեան վը-
նասիչ տեսարանները, և ոչ ալ կաթալուհիներն
կը պարէին փայտեայ բամբակներու ձայնին
հնչմամբ՝ հիացնելու համար դատարկապորտ ան-
առակ պատանիները: Հռովմ միշտ աղմկալից
էր, բայց աւելի պարկեշտ. մեղաւոր կիներ մա-